

Załącznik nr 1
do Uchwały Nr VIII/83/19
Sejmiku Województwa Podlaskiego
z dnia 24 kwietnia 2019 roku

PROGRAM
pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu
społecznemu w województwie podlaskim
na lata 2019 - 2023

WYKAZ SKRÓTÓW

MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
PUW	Podlaski Urząd Wojewódzki
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
DPS	Dom Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Ustawa	Ustawa o pomocy społecznej
Strategia	Strategia polityki społecznej województwa podlaskiego do roku 2020
Program	Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2019 - 2023

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	1
Spis treści.....	2
I. WSTĘP.....	3
II. DIAGNOZA OBSZARU POMOCY SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM.....	6
1. Odbiorcy pomocy społecznej	6
2. Powody udzielania pomocy społecznej.....	9
3. Formy udzielanej pomocy.....	11
4. Zasoby instytucjonalne i kadrowe pomocy społecznej województwa podlaskiego	18
5. rekomendacje.....	25
III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU.....	27
1. Cele, kierunki działań i wskaźniki Programu	27
2. Wdrażanie i upowszechnianie Programu	30
3. Realizatorzy Programu	31
4. Finansowanie Programu.....	31
5. Monitoring Programu.....	31
Spis mapek	32
Spis wykresów.....	32
Spis tabel.....	32

I. WSTĘP

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości oraz zapobieganie lub minimalizowanie skutków ich wykluczenia społecznego (art.2 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, Dz.U.2018.0.1508). Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są zobowiązane do współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej (minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, wojewodowie) i samorządowej (marszałkowie województw), starostowie na poziomie powiatów oraz wójtowie, burmistrzowie (prezydenci miast) na poziomie gmin. Organy te realizują zadania pomocy społecznej współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Do zadań samorządu województwa w zakresie pomocy społecznej należy przede wszystkim działalność programowa, inspiratorska, szkoleniowa i promocyjna. Przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom i zagrożeniom oraz tworzenie warunków do ich przezwyciężania stanowi jeden z priorytetów systemu pomocy społecznej. Pomoc społeczna od dnia 1 maja 2004 r. funkcjonuje na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, 1693, 2192, 2245, 2354 z późn. zm.). Formalnoprawny kształt świadczenia usług z zakresu pomocy społecznej na każdym szczeblu administracji publicznej szczegółowo określa wyżej powołana ustawa. Inne dokumenty regulujące zadania i obowiązki w zakresie pomocy społecznej na poziomie samorządu województwa, to:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946. z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie wojewódzkim (Dz. U. z 2018 r. poz. 913, 1000, 1432. z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2018 r. poz. 450, 650, 723, 1365 z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1205.).
6. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1828, z 2018 r. poz. 650),

Podstawę prawną do opracowania *Programu Pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2019–2023*, będącego integralną częścią *Strategii polityki społecznej województwa podlaskiego do roku 2020* stanowi zapis art. 21 pkt 1 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Ponadto program jest zgodny z art. 41 ust. 1 i ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 2096 ze zm.). Dokumenty nadrzędne wobec opracowanego Programu to:

1. Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji, Uchwała nr 165 Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 2014 r.
2. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, Uchwała Nr XXXI/374/13 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 9 września 2013 r.,

3. Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020, Uchwała Nr XLV/534/14 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 6 listopada 2014 r.

„Strategia Polityki Społecznej województwa podlaskiego do roku 2020” stanowi dokument nadrzędny wobec programów wojewódzkich, stąd też założenia strategiczne określone dla Strategii odnoszą się również do Programu Pomocy Społecznej i Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu w Województwie Podlaskim na lata 2019 – 2021, który jest dokumentem komplementarnym wobec wymienionej wyżej Strategii, precyzującym i uszczegóławiającym zakres podmiotowych działań. Zapisy Strategii stanowią podstawę merytoryczną i organizacyjną dla programów wojewódzkich, które w sposób szczegółowy ujmują istotne zagadnienia w poszczególnych obszarach strategicznych, pozwalając na wdrożenie konkretnych rozwiązań. Program zawiera diagnozę najważniejszych obszarów pomocy społecznej i wykluczenia społecznego w województwie podlaskim, rekomendacje, cel strategiczny, cele operacyjne oraz kierunki działań. Określa wyzwania i założenia pomocy społecznej w stosunku do możliwości, zasobów i zdiagnozowanych potrzeb województwa podlaskiego. Część diagnostyczną Programu dotyczącą obszaru pomocy społecznej w województwie podlaskim opracowano na podstawie następujących raportów:

- „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2017 roku” stanowiącej monitoring realizacji Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020 sporządzonej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku,
- „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok” sporządzonej w oparciu o ocenę zasobów pomocy społecznej przyjętą przez samorząd województwa z uwzględnieniem założeń przewidzianych w strategii opracowanej przez Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku,
- Raport badawczy „Analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2015-2016” opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku,
- Raport z badania „Kluczowe sfery rozwoju dla ekonomii społecznej w województwie podlaskim” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014 – 2020, Oś Priorytetowa VII Poprawa Spójności Społecznej, Działanie 7.3 Wzmocnienie roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa podlaskiego.

„Program pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2019 – 2023” jest dokumentem o charakterze operacyjnym dla „Strategii polityki społecznej województwa podlaskiego do roku 2020”, obejmującym swoim zakresem następujące obszary wymienione w Strategii:

Obszar strategiczny I – *Zaspakajanie potrzeb rodzin w województwie podlaskim,*

Obszar strategiczny II – *Wypełnianie funkcji rodzin (rodziny z osobami zależnymi, bezpieczeństwo),*

Obszar strategiczny V – *Efektywna pomoc społeczna,*

Obszar strategiczny VI – *Kapitał społeczny.*

Realizacja powyższych obszarów strategicznych odbywa się poprzez wdrażanie określonych celów operacyjnych i działań w Programie Pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu

w województwie podlaskim na lata 2019–202. Dokument obejmuje kierunki działań dotyczące obszarów związanych z pomocą społeczną udzielaną osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym bądź ubóstwem. Program koresponduje ze specjalistycznymi programami realizowanymi w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Białymstoku, których adresatami są również osoby zagrożone wykluczeniem społecznym – uzależnione od środków psychoaktywnych, doświadczające przemocy, osoby niepełnosprawne i starsze, dlatego też dokument ten nie zawiera wszystkich możliwych celów operacyjnych ukierunkowanych na wsparcie powyższych grup docelowych. Pozostałe kierunki działań związane z ww. obszarami i grupami docelowymi uwzględniono w innych programach realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, do których zalicza się:

- Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020,
- Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie podlaskim na lata 2016 – 2021,
- Wieloletni program rozwoju ekonomii społecznej w województwie podlaskim na lata 2013-2020,
- Program przeciwdziałania narkomanii w województwie podlaskim na lata 2019-2021,
- Program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie podlaskim na lata 2019-2021,
- Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim na lata 2019-2023,
- Program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie podlaskim na lata 2019-2023.

II. DIAGNOZA OBSZARU POMOCY SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Województwo podlaskie podzielone jest administracyjnie na 17 powiatów oraz 118 gmin (w tym 3 miasta grodzkie na prawach powiatu: Białystok, Łomża, Suwałki). W skład województwa wchodzi 78 gmin wiejskich, 27 gmin wiejsko – miejskich oraz 13 gmin miejskich. Według danych GUS w Białymstoku, województwo podlaskie na dzień 31 grudnia 2017 r. zamieszkiwało 1.184.500 osób (o 2 100 osób mniej niż w roku 2016). Od lat w regionie podlaskim systematycznie zmniejsza się ogólna liczba mieszkańców. Na spadek liczby ludności w województwie wpływa notowany w regionie w latach 2001-2007 oraz 2011-2016 ujemny przyrost naturalny oraz utrzymujące się od wielu lat ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. Z danych przedstawionych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017 wynika, że 50% osób to mieszkańcy gmin miejskich, 30% gmin wiejskich, a 20% gmin wiejsko – miejskich. Struktura ludności według płci w województwie jest podobna do tej w całym kraju i od kilku lat nie ulega większym zmianom, charakteryzuje się niewielką przewagą kobiet – 51%, mężczyźni – 49%. Największy odsetek, bo 63% mieszkańców stanowią osoby w wieku produkcyjnym (tj. kobiety w wieku 18-59 lat i mężczyźni w wieku 18-64 lata), 17% to osoby do 17 r. ż., 20% to mieszkańcy w wieku emerytalnym (tj. kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej). Według danych GUS w Białymstoku 23,7% stanowią osoby w wieku 60 +.

1. ODBIORCY POMOCY SPOŁECZNEJ

Według danych przedstawionych w OZPS za rok 2017 wynika, że na terenie województwa podlaskiego z pomocy i wsparcia oferowanego w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie skorzystało ogółem 100.059 osób, co stanowi 8,5% mieszkańców województwa podlaskiego. W roku 2016 liczba ta była wyższa o 5.481 osób, natomiast dwa lata wcześniej wyższa o 12.967. Najwięcej osób, korzystających w 2017 roku ze wsparcia instytucji pomocy społecznej (OPS i PCPR) zamieszkiwało miasto Suwałki oraz powiaty: hajnowski, moniecki i wysokomazowiecki. Najmniej beneficjentów zanotowano wśród mieszkańców powiatu łomżyńskiego, grajewskiego oraz białostockiego. W powiecie sokólskim, wysokomazowieckim, białostockim, sejneńskim zanotowano wzrost beneficjentów pomocy społecznej w roku 2017 w stosunku do roku poprzedniego. Natomiast spadek odsetka mieszkańców, którym ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie udzieliły wsparcia nastąpił na terenie 3 miast grodzkich (Białystok, Łomża i Suwałki) oraz w powiatach zambrowskim i monieckim. Na terenie województwa podlaskiego jednostki pomocy społecznej przyznały świadczenia o charakterze zarówno pieniężnym i niepieniężnym łącznie 57.964 mieszkańcom, co stanowi 58% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia. Aż 36.041 osób to beneficjenci, którzy korzystają ze świadczeń pomocy społecznej długotrwale. Liczba świadczeniobiorców ogółem w roku 2017 spadła o 10% w stosunku do roku poprzedniego.

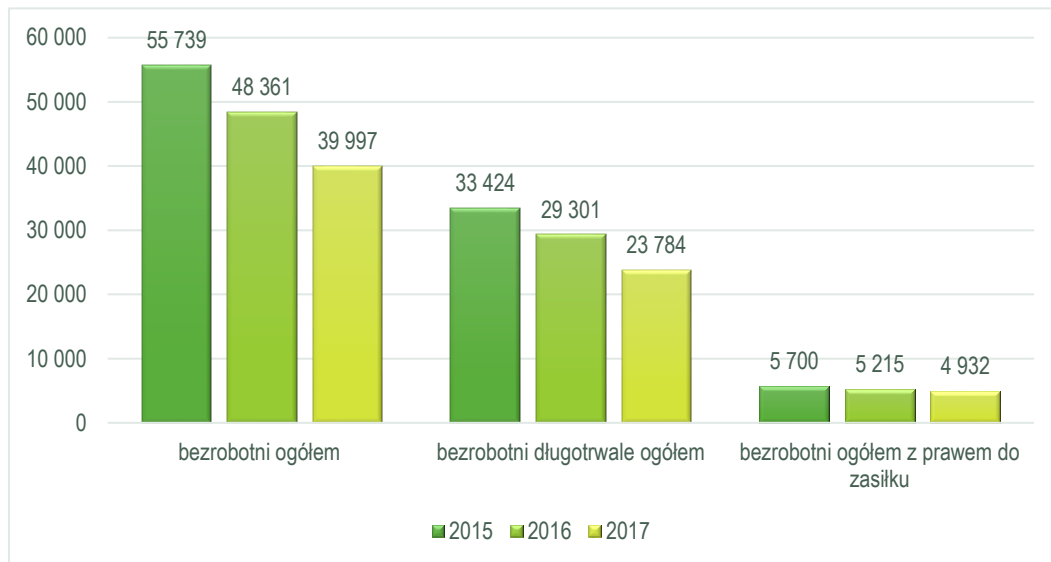
1.1. Osoby bezrobotne

Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Urzędu Pracy¹, zmniejsza się liczba bezrobotnych. W województwie podlaskim tzw. stopa bezrobocia rejestrowanego w grudniu 2016 r. wynosiła 10,3 %, natomiast w grudniu 2017 r. wynosiła 8,5%. Najwyższa stopa bezrobocia wg. danych na dzień 31 grudnia 2017 r. występowała

¹ Publikacja pn.: „Podlaski rynek pracy – XII 2017”, WUP w Białymstoku, str. 7.

w powiatach: kolneńskim (15,4%), grajewskim (14,7%) i sejneńskim (13,4%) a najniższa stopa bezrobocia występowała w powiatach: suwalskim (4,7%), wysokomazowieckim (5,9%), m. Suwałki (5,9%). Według OZPS, na koniec 2017 roku na terenie województwa podlaskiego liczba osób bezrobotnych wynosiła 39.997, a 59% wszystkich pozostających bez pracy to osoby długotrwale bezrobotne. Osoby z prawem do zasiłku stanowiły zaledwie 12% ogółu populacji bezrobotnych.

Wykres 1. Liczba osób bezrobotnych w latach 2015-2017 na terenie województwa podlaskiego

Źródło: „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2017 roku”, ROPS w Białymstoku

Najwięcej osób bezrobotnych występuje w miastach grodzkich: Białystok (8.877), Łomża (2.318), Suwałki (1.639) oraz na terenie gmin: Grajewo - gmina miejska (1.325), Łapy – gmina miejsko-wiejska (1.179), Sokółka – gmina miejsko-wiejska (1.123), Augustów gmina miejska (1.103) oraz Zambrów gmina miejska (1.014). Pomimo spadku bezrobocia w województwie podlaskim, to jednak właśnie ono jest głównym powodem przyznania zasiłku okresowego. W 2016 r. z zasiłku okresowego przyznanego z tytułu bezrobocia korzystało 16.986 osób, a w 2017 r. 14.437 osób, tj. o 2.549 osób mniej.²

1.2. Osoby bezdomne

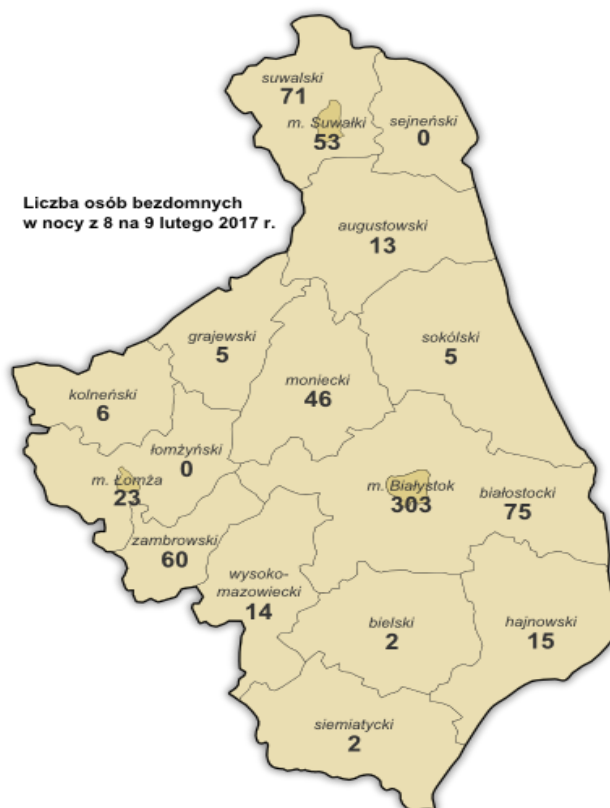
Według danych Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej³, w trakcie ogólnopolskiego badania w nocy z 8 na 9 lutego 2017 roku, liczba osób bezdomnych w całym kraju wynosiła 33.408. W porównaniu do roku 2015 zanotowano spadek liczby bezdomnych o 7,6% (2.753 osoby mniej), tj. z 36.161 osób w 2015 r. do 33.408 osób w 2017 r. W badanej grupie 83,5% stanowili mężczyźni (27.911 osób), natomiast 16,5% kobiety (5.497 osób). W województwie podlaskim (693 osoby, w tym 77 kobiet i 616 mężczyzn), podobnie jak w województwach świętokrzyskim (762 osoby) i lubuskim (886 osób) przebywa najmniej liczna grupa osób bezdomnych. Najwięcej osób bezdomnych przebywa w województwie mazowieckim (4.785 osób), śląskim (4.782 osoby) i pomorskim (3.319 osób). Liczba osób bezdomnych w 2017 roku w województwie podlaskim pozostała na zbliżonym poziomie do roku 2015. W sezonie zimowym 2016/2017 (od 1 listopada 2016 r. – 31 marca 2017 r.),

² „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok”, PUW w Białymstoku, str. 9.

³ Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2016 oraz Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (8/9 luty 2017), Warszawa 2017.

wg. danych Rządowego Centrum Bezpieczeństwa z wychłodzenia zmarło 110 osób, natomiast w sezonie zimowym 2015/2016 było to 107 osób. W województwie podlaskim, w sezonie 2015/2016 odnotowano 7 zgonów z powodu wychłodzenia, natomiast w sezonie 2016/2017 – 3 zgony ⁴.

Mapa 1. Liczba osób bezdomnych w nocy z 8 na 9 lutego 2017 r. w województwie podlaskim z podziałem na powiaty

Źródło: Podlaski Urząd Wojewódzki ⁵,

Ustawa o pomocy społecznej przewiduje szereg różnych form wsparcia osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, w tym osób bezdomnych. Są to świadczenia niepieniężne (np. schronienie, posiłek, poradnictwo specjalistyczne), świadczenia pieniężne (zasilek celowy, okresowy, stały) oraz praca socjalna. Zgodnie z przepisami ustawy o pomocy społecznej osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, który polega na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Ponadto można zawrzeć z osobą bezdomną kontrakt socjalny, w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W efekcie działań aktywizujących, osoba bezdomna może się usamodzielniać, a także podjąć zatrudnienie. Dużym wsparciem w drodze do usamodzielnienia się osoby bezdomnej jest

⁴ Informacja Biura Prewencji KGP Wydział Prewencji, dotyczącej zgonów osób z powodu wychłodzenia organizmu zaistniałych na terenie Polski, w okresie 1 listopada 2016 r. – 31 marca 2017 r. zarejestrowanych w systemie KSIP, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zgony-z-powodu-wychlodz/50881.Zgony-z-powodu-wychlodzenia-organizmu.html>, 06.02.2019 r.

⁵ <https://www.bialystok.uw.gov.pl/Informacje+wydzialow/Polityka+Spoleczna/Informacje+Wydzialu/Pomoc+spoleczna/Pomoc+osobom+bezdomnym/Podsumowanie+ogólnopolskiego+badania+liczby+osób+bezdomnych.htm>, 06.02.2019 r.

udostępnienie jej lokalu socjalnego lub komunalnego. Osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczenia przez jednostkę całodobowej opieki, może być przyznany pobyt w mieszkaniu chronionym.

Tabela 1. Liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim i w Polsce korzystająca z różnych form wsparcia przewidzianych w ustawie o pomocy społecznej ⁶

Wskaźnik	Województwo podlaskie	Polska
Liczba osób bezdomnych, którym w 2016 pobyt w placówkach noclegowych został opłacony przez gminę/powiat	298	22.113
Liczba osób bezdomnym, którym gmina/powiat przyznała świadczenie w postaci mieszkania chronionego w 2016 r.	1	394
Liczba osób bezdomnych objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności w roku 2016	85	3.635
Liczba osób bezdomnych objętych kontraktem socjalnym w roku 2016	123	8.468
Liczba osób bezdomnych, które się usamodzielnily i opuściły w roku 2016 domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży lub specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie	21	80
Liczba osób bezdomnych, które podjęły zatrudnienie, w tym zatrudnienie wspierane w roku 2016	8	1.291
Liczba lokali przekazanych osobom bezdomnym w 2016 roku (socjalnych, komunalnych bądź innych)	12	1.091

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Sprawozdania z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2016 oraz Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (8/9 luty 2017)”, MPiPS

2. POWODY UDZIELANIA POMOCY SPOŁECZNEJ

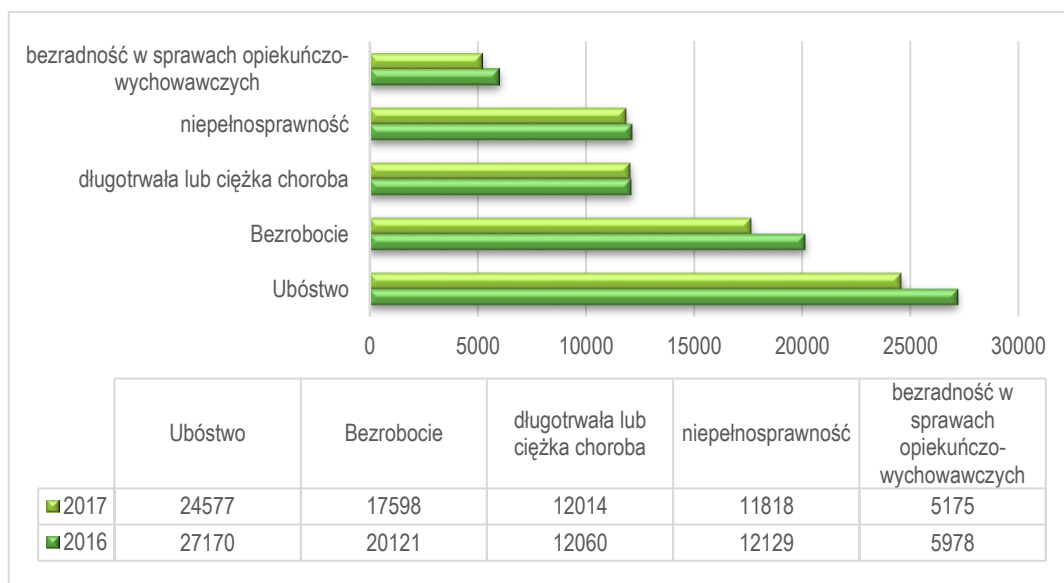
W świetle zapisów Ustawy, pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, trudności w integracji cudzoziemców, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Zgodnie ze sprawozdaniem MPiPS - 03 za 2017 rok z pomocy społecznej skorzystało 7,53 % ogółu mieszkańców województwa podlaskiego (89.217 osób). Rok wcześniej liczba ta była wyższa o 11.318 osób i z pomocy skorzystało 8,47 % ogółu mieszkańców. Dane wskazują, że liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej systematycznie spada. W województwie podlaskim w 2017 r., analogicznie jak w roku ubiegłym najwięcej osób korzystało ze wsparcia instytucji pomocy społecznej (OPS i PCPR) w mieście Białystok, powiatach: białostockim, sokólskim i grajewskim, natomiast najmniej beneficjentów

⁶ art. 48, art. 49 ustawy o pomocy społecznej, Dz.U.2018.0.1508.

zanotowano wśród mieszkańców powiatów: zambrowskiego, sejneńskiego oraz wysokomazowieckiego. W okresie sprawozdawczym na terenie województwa podlaskiego pomoc świadczona była najczęściej z powodu:

- ubóstwa, wsparciem objęto 24.577 rodzin (co stanowi 28,56% wszystkich rodzin korzystających z pomocy),
- bezrobocia, wsparciem objęto 17.598 rodzin (tj. 20,45%),
- długotrwałej lub ciężkiej choroby, wsparciem objęto 12.060 rodzin (tj. 13,96%),
- niepełnosprawności, wsparciem objęto 11.818 rodzin (tj. 13,73%),
- bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, wsparciem objęto 5.175 rodzin (tj. 6%).

Wykres 2. Liczba rodzin, które w latach 2016 - 2017 najczęściej korzystały ze świadczeń pomocy społecznej

Źródło: „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok”, PUW w Białymstoku

Najmniej osób skorzystało ze wsparcia jednostek pomocy społecznej z powodu:

- klęski żywiołowej lub ekologicznej, wsparciem objęto 37 rodzin (0,04%),
- sieroctwa, wsparciem objęto 39 rodzin (0,04%),
- sytuacji kryzysowej, wsparciem objęto 62 rodziny (0,07%).

W 2017 r. największy wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w stosunku do roku 2016 wystąpił z powodu: alkoholizmu, zdarzenia losowego oraz trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy. Spadek liczby korzystających z pomocy społecznej w 2017 r. w stosunku do 2016 r. odnotowano z powodu: ubóstwa, bezrobocia oraz bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.⁷ Na podstawie OZPS za rok 2017 należy zauważyć, iż w stosunku do roku poprzedniego odnotowano zmniejszenie liczby rodzin, które zostały objęte wsparciem z poszczególnych powodów przyznawania pomocy. Największy spadek procentowy liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej OPS i PCPR w stosunku do roku 2016 wystąpił w przypadku następujących powodów udzielania pomocy: bezrobocia (-14%), ubóstwa (-13%) oraz potrzeby ochrony macierzyństwa (-12%). W 2017 roku najmniej osób

⁷ „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok”, PUW, str. 6, str.7.

korzystało ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na klęski żywiołowe i ekologiczne (42 rodziny) oraz sieroctwo (39 rodzin).

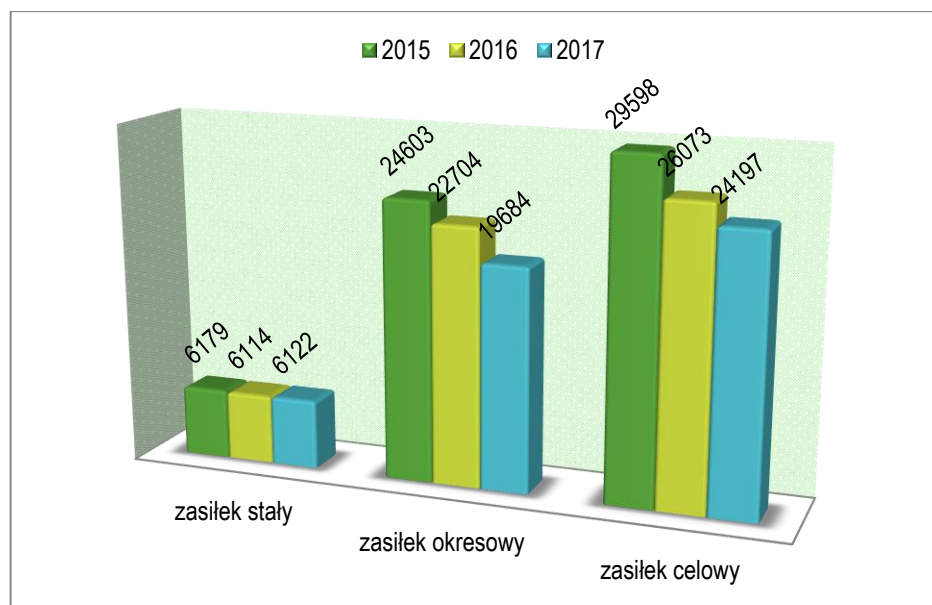
3. FORMY UDZIELANEJ POMOCY

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS i PCPR) oferują wiele rodzajów usług dla osób i rodzin potrzebujących stałej lub jednorazowej pomocy. Pomoc społeczna ma na celu umożliwienie przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których objęci wsparciem nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna polega w szczególności na: przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, zapewnieniu usług społecznych, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych oraz rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Korzystanie z pomocy pieniężnej, co do zasady uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego oraz wystąpienia, w związku z niskim dochodem, przesłanek określonych w art. 7 Ustawy, np.: bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej choroby.

3.1. ŚWIADCZENIA PIENIĘŻNE

W 2017 roku w województwie podlaskim wsparcie w formie świadczeń pieniężnych (m.in. zasiłków celowych, stałych czy okresowych) udzielono ogółem 34.262 mieszkańcom województwa podlaskiego. W roku 2016 liczba świadczeniobiorców była wyższa o 9%. Na poniższym wykresie zaprezentowano dane liczbowe na temat liczby mieszkańców województwa podlaskiego, którzy w latach 2015-2017 otrzymali od ośrodków pomocy społecznej wsparcie w postaci świadczeń pieniężnych, tj. zasiłku stałego, okresowego lub celowego.

Wykres 3. Liczba osób, które w latach 2015-2017 skorzystały z pomocy ośrodków pomocy społecznej w postaci świadczeń pieniężnych

Źródło: OZPS za 2017 rok, ROPS w Białymstoku

Zasiłek stały jest świadczeniem pieniężnym, przyznawanym osobom, które są niezdolne do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolne do pracy, jeżeli ich dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie jest niższy od kryterium dochodowego ustalonego zgodnie z ustawą o pomocy społecznej. Z informacji podanych w OZPS wynika, że w 2017 roku udzielono 62.433 zasiłków stałych, na które wydatkowano łącznie 30.997.622 zł. W roku 2016 liczba tych świadczeń była wyższa o 687, zaś w 2015 r. o 14 niższa w stosunku do roku 2017. **Zasiłek okresowy** przyznawany jest osobom spełniającym kryterium dochodowe, w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. W roku 2017 jednostki gminne udzieliły 129.963 świadczeń w postaci zasiłku okresowego. Środki finansowe przeznaczone na ten cel to 45.316.152 zł. W 2016 roku liczba świadczeń zasiłku okresowego była wyższa o 17.596, a kwota aż o 8.117.956 zł. **Zasiłek celowy** jest świadczeniem pieniężnym przyznawanym w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Ze danych przedstawionych w OZPS za rok 2017 wynika, że w 2017 roku ośrodki pomocy społecznej z terenu województwa podlaskiego wydatkowały łącznie 24.871.237 zł na zasiłki celowe dla 24.197 beneficjentów. W roku 2017 z zasiłku celowego skorzystało 1.876 osób mniej w porównaniu do roku poprzedniego.

Tabela 2. Liczba świadczeń pieniężnych oraz wydatkowane kwoty na poszczególne rodzaje zasiłków udzielonych w województwie podlaskim przez ośrodki pomocy społecznej w latach 2015-2017

Rodzaj zasiłku	Wskaźnik	2015	2016	2017
zasiłek stały	liczba świadczeń	62.419	63.120	62.433
	kwota świadczeń w zł	27.775.170	31.319.207	30.997.622
zasiłek okresowy	liczba świadczeń	158.098	147.559	129.963
	kwota świadczeń w zł	55.289.542	53.434.108	45.316.152
zasiłek celowy	Liczba osób	29.598	26.073	24.197
	kwota świadczeń w zł	27.118.841	25.277.274	24.871.237

Źródło: OZPS za 2017 rok, ROPS w Białymstoku

3.2. ŚWIADCZENIA NIEPIENIĘŻNE

Oprócz świadczeń pieniężnych, ośrodki pomocy społecznej realizują również świadczenia niepieniężne. Udzielenie tych świadczeń nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego, a jedynie od wystąpienia okoliczności faktycznie uzasadniających przyznanie danej pomocy. Poniższe zestawienie tabelaryczne przedstawia dane na temat liczby oraz rodzajów tego typu świadczeń udzielonych przez OPS z terenu województwa podlaskiego na przestrzeni lat 2015-2017.

Tabela 3. Świadczenia niepieniężne udzielone przez OPS w województwie podlaskim w latach 2015-2017

Rodzaj świadczenia	Rok	Liczba osób	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń w zł
Posiłek	2015	32.248	4.242.085	17.001.735
	2016	28.940	3.817.393	15.505.834
	2017	25.008	3.298.269	14.294.217
w tym: dla dzieci	2015	30.035	3.916.031	14.489.373
	2016	26.656	3.392.236	12.911.282
	2017	22.852	2.934.889	11.524.429
Schronienie	2015	420	51.708	772.459
	2016	292	37.670	837.027
	2017	151	12.970	656.990
Ubranie	2015	44	50	12.870
	2016	18	18	2.940
	2017	1	2	251
Sprawienie pogrzebu	2015	116	116	255.944
	2016	109	110	229.929
	2017	131	131	292.061

Źródło: OZPS za 2017 rok, ROPS w Białymstoku

Z informacji przedstawionych w OZPS wynika, iż w 2017 roku największa liczba beneficjentów korzystała z posiłków jako formy świadczenia niepieniężnego (25.008 osób). Liczba osób korzystających z dożywiania z roku na rok spada, podobnie jak liczba świadczeń oraz kwota wydatkowana na pomoc w formie posiłków. Zdecydowana większość świadczeń dotyczyła posiłków dla dzieci (89%) i była finansowana w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Jak pokazują wyniki analizy w OZPS za rok 2017 na terenie województwa podlaskiego liczba osób korzystających ze schronienia znacząco zmalała. W roku 2017 ze schronienia skorzystało 151 osób, a w 2016 roku 292 osoby (spadek o 48%). W związku ze spadkiem liczby osób korzystających z tej niepieniężnej formy pomocy, zmalała również znacząco liczba świadczeń o prawie 25.000 zł, a także kwota którą przeznaczono na świadczenie w postaci schronienia o ponad 180.000 zł. Świadczeniami niepieniężnymi z tytułu sprawienia pogrzebu w 2017 roku objęto 131 osób, na łączną kwotę 292.061 zł. Znacząco zmalała kwota środków przeznaczonych na zakup ubrania, aż o 94%. Ośrodki pomocy społecznej w roku Oceny zarejestrowały jedynie 1 świadczeniobiorcę i wydały 251 zł na ubrania, gdzie w roku 2016 przekazały 2.940 zł. Jedną z usług świadczonych przez jednostki pomocy społecznej jest odpłatność za pobyt mieszkańca gminy w domu pomocy społecznej. W 2017 roku pomocą w w/w formie objęto 1.758 osób, o 80 osób więcej niż w roku 2016.

3.3. USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ

Obok świadczeń o charakterze finansowym czy rzeczowym bardzo ważnym zadaniem pomocy społecznej w Polsce jest świadczenie usług społecznych. Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi

opiekuńcze przysługują osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Mogą być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić. Postępujące procesy starzenia się populacji, tj. zwiększający się udział osób w wieku starszym w społeczeństwie (w tym osób wymagających wsparcia), zmiany w tradycyjnym modelu rodziny (odejście od modelu rodziny wielopokoleniowej, wzrastająca ilość rodzin niepełnych) oraz niski status ekonomiczny seniorów, w szczególności samotnych powodują, że usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania stanowią jedną z alternatywnych form zapewnienia opieki o coraz większym zasięgu i znaczeniu społecznym. W latach 2016 i 2017 udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych: w 2016 r. – 1.772 osobom, w 2017 r. – 1.856 osobom. Natomiast kwota świadczeń wynosiła odpowiednio w 2016 r. – 10.862.775 zł, w 2017 r. – 11.017.543 zł., przy czym liczba świadczeń wyniosła w 2016 r. – 672.626, a w 2017 r. – 653.185, tj. o 19 441 mniej w stosunku do roku ubiegłego. Zwiększyła się liczba osób korzystających z tej formy wsparcia, natomiast liczba świadczeń zmalała. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2017 r. w województwie podlaskim świadczyło 50 gmin (w 2016 r. - 43 gminy). Liczba osób korzystających z ww. usług w 2017 r. wzrosła i wyniosła 299 osób (w 2016 r. – 273 osoby). Wzrosła również kwota świadczeń i wynosiła odpowiednio w 2016 r. – 2 604 706 zł, w 2017 r. - 3 041 624,75 zł. Liczba świadczeń wynosiła w 2016 r. – 119 567, w 2017 r. -116 533. W 2017 roku nastąpił wzrost liczby osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz kwoty wydatkowanych świadczeń, w porównaniu z rokiem 2016.⁸

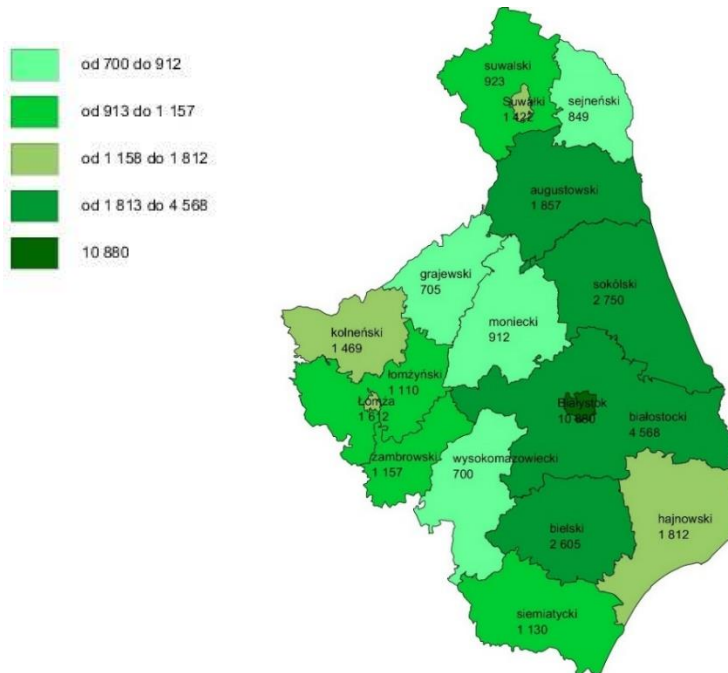
3.4. PRACA SOCJALNA

Praca socjalna świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Prowadzona jest z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej, ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. W 2017 roku na terenie województwa podlaskiego pracą socjalną objęto 36.461 rodzin. Liczba osób w tych rodzinach to 84.139.⁹

⁸ „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok”, PUW, str. 10, str. 14, str.15.

⁹ „OZPS za 2017 rok”, ROPS w Białymstoku, str. 23.

Mapka 2. Liczba rodzin z terenu województwa podlaskiego objętych pracą socjalną w 2017 roku

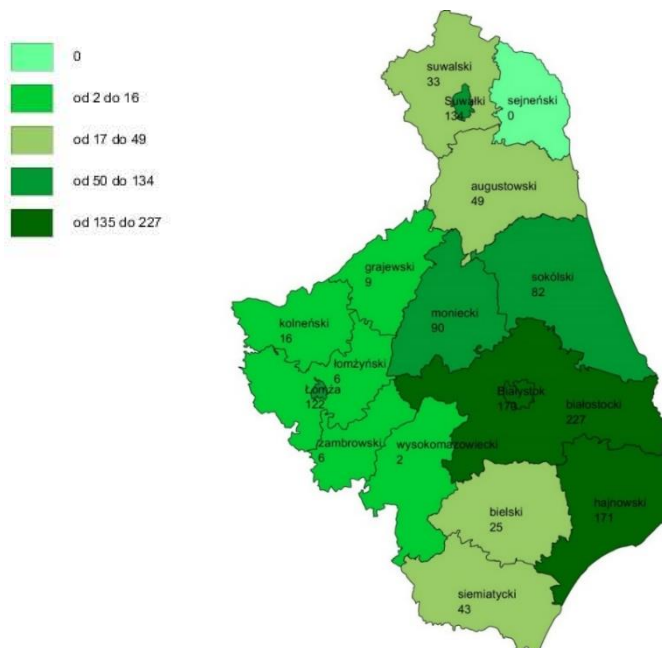

Źródło: OZPS za rok 2017, ROPS w Białymstoku

3.5. KONTRAKT SOCJALNY

W roku 2017 zawarto 1.187 kontraktów socjalnych. W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano wzrost wskaźnika zawartych kontraktów o 32%. Dane liczebne wskazują, że w 2017 roku liczba osób ogółem objętych kontraktem wyniosła 1.294.

Mapka 3. Liczba zawartych kontraktów socjalnych na terenie województwa podlaskiego w roku 2017

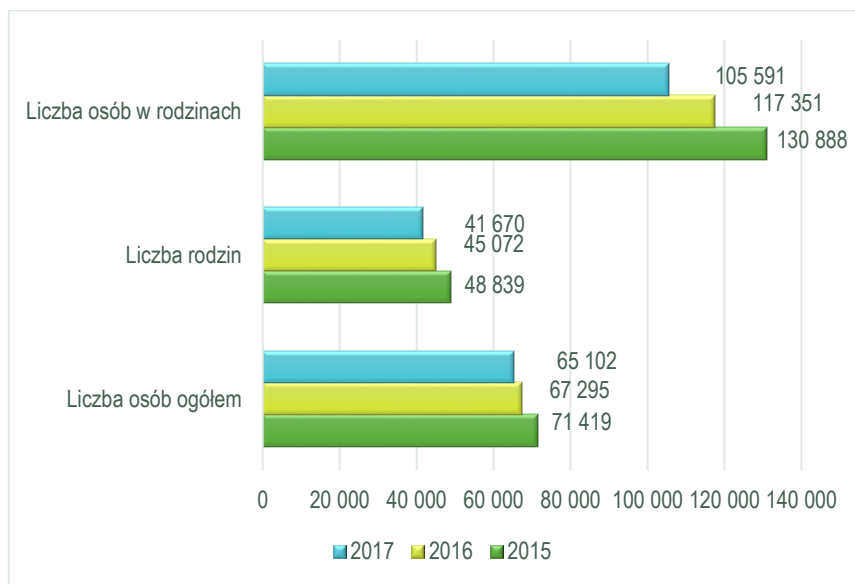

Źródło: OZPS za rok 2017, ROPS w Białymstoku

3.6. WYWIAD ŚRODOWISKOWY

Wywiad środowiskowy jest czynnością przeprowadzaną przez pracowników socjalnych w celu ustalenia sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej osób i rodzin, aby na podstawie uzyskanej wiedzy można było przyznać im pomoc. Dane liczbowe przedstawione w OZPS za rok 2017 wykazały, że w 2017 r. w jednostkach pomocy społecznej z terenu województwa podlaskiego pracownicy socjalni przeprowadzili wywiady środowiskowe łącznie z 65.102 osobami z 41.670 rodzinami (z czego 64.676 wywiady dokonały jednostki gminne, zaś 426 powiatowe). Liczba osób w rodzinach objętych wywiadem wyniosła 105.591. OZPS wskazuje na fakt, iż w latach 2015-2017 liczba zrealizowanych wywiadów środowiskowych maleje z roku na rok.

Wykres 4. Liczba osób i rodzin, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy w latach 2015-2017

Źródło: OZPS za rok 2017, ROPS w Białymstoku

3.7. INDYWIDUALNE PROGRAMY POMOCY SPOŁECZNEJ

Indywidualne programy wychodzenia z bezdomności

Jednostki pomocy społecznej wykazały, że w 2017 r. na ich terenie przeprowadzono 72 (w 2016 – 75) indywidualne programy wychodzenia z bezdomności, w stosunku do roku 2016 nastąpił niewielki spadek liczby osób (4%), z którymi zrealizowano program.

Indywidualne programy zatrudnienia socjalnego w Centrach Integracji Społecznej

Zrealizowano 214 (w 2016 – 201) indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego w Centrach Integracji Społecznej, w stosunku do roku 2016 nastąpił wzrost liczby o 6%.

Interwencja kryzysowa

Narzędzie pracy socjalnej, polegające na zapewnieniu wsparcia emocjonalnego, poczucia bezpieczeństwa, zredukowania lęku. W roku 2017 pomocą w formie interwencji kryzysowej objęto 2 258 rodzin (w 2016 – 2 173) rodzin. Łączna liczba członków rodzin to 6.550.

Poradnictwo specjalistyczne

Usługą pomocy społecznej jest poradnictwo specjalistyczne, w szczególności świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Z OZPS za rok 2017 wynika, że ośrodki pomocy

społecznej w 2017 roku udzieliły poradnictwa łącznie 4.422 rodzinom z terenu województwa podlaskiego. Zanotowana liczba osób w tych rodzinach to 12.851. W roku 2016 liczba rodzin, którym udzielono poradnictwa była wyższa o 604.¹⁰

Indywidualne programy integracji cudzoziemców

W 2017 roku powiaty realizowały 22 indywidualne programy integracji cudzoziemców. W 2017 r. w stosunku do 2016 r. nastąpił wzrost liczby realizowanych programów. W 2016 roku powiaty realizowały 11 indywidualnych programów integracji cudzoziemców.

3.8. WSPÓŁPRACA Z NGO

Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi może przybierać formę: zlecenia zadań w trybie działalności pożytku publicznego, zlecenia zadań w trybie zamówień publicznych oraz zlecenie wybranych usług pomocy społecznej. Z OZPS za 2017 rok wynika, że w 2017 roku 65 ośrodków pomocy społecznej i 5 powiatowych centrów pomocy rodzinie z terenu województwa podlaskiego współpracowało z organizacjami pozarządowymi. Jednostki gminne współpracowały łącznie z 264 organizacjami, zaś powiatowe z 20. Jednostki gminne podpisały 335 umów, a wartość przekazanych środków ogółem wyniosła 28.449.276 z czego średnio na jedno zadanie przypadła kwota 84.923 zł. W roku 2017 – 3 powiatowe centra pomocy rodzinie zlecały zadania w trybie działalności pożytku publicznego 8 organizacjom pozarządowym. Ogółem podpisano 9 umów, na łączną kwotę 2.178.903 zł. Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi to również zlecenie zadań w trybie zamówień publicznych. Żadna z powiatowych jednostek nie realizowała tego zadania. W przypadku jednostek gminnych odnotowano 7 zleceń, o łącznej wartości przekazanych dotacji 1.034.251 zł. Współpraca jednostek organizacyjnych pomocy społecznej polega także na zlecaniu organizacjom pozarządowym wybranych usług pomocy społecznej. Jednostki samorządowe zlecały w roku 2017 zadania organizacjom pozarządowym m.in. na:

- usługi opiekuńcze (zlecono je 11 organizacjom na łączną kwotę 5.243.407 zł),
- specjalistyczne usługi opiekuńcze (zlecono je 8 organizacjom na łączną kwotę 363.978 zł),
- prowadzenie placówki pomocy społecznej (8 zleceń w kwocie 3.747.836 zł).

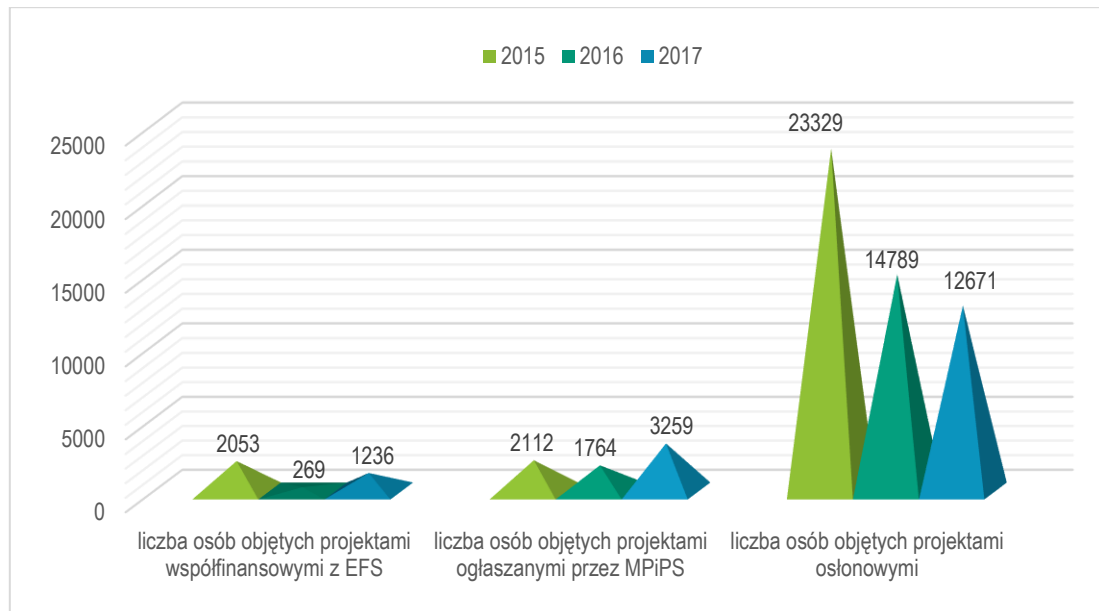
3.9. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWO – KONKURSOWA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ

Według informacji przedstawionych w OZPS wynika, że w roku 2017 jednostki samorządu terytorialnego w większym stopniu niż w 2016 r. uczestniczyły w realizacji projektów współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego a nieznacznie w mniejszym stopniu w ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Nieznacznie też spadła liczba realizowanych programów osłonowych. Z OZPS wynika, że w 2017 roku jednostki pomocy społecznej z terenu województwa podlaskiego realizowały łącznie 42 projekty współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego (o 33 więcej niż w roku 2016). Ogólna liczba osób objęta projektami wyniosła 1.236 i była niemal pięciokrotnie wyższa w stosunku do roku 2016. Wszystkie projekty były realizowane przez ośrodki pomocy społecznej. Suma środków finansowych przeznaczonych na ten cel wyniosła w 2017 roku 7.419.544 zł. W 2017 roku jednostki pomocy społecznej z terenu województwa podlaskiego wzięły udział w 59 konkursach ogłaszanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (o 1 mniej niż w roku 2016).

¹⁰ OZPS za 2017 rok, ROPS w Białymstoku, str. 24

Natomiast liczba beneficjentów objętych projektami w ramach tych konkursów wzrosła o 1.495 osób. W roku 2017 zrealizowano łącznie 43 projekty osłonowe, które objęły łącznie 12.671 osób i były realizowane w 38 jednostkach pomocy społecznej z terenu województwa podlaskiego.

Wykres 5. Aktywność projektowo-konkursowa w województwie podlaskim w latach 2015-2017

Źródło: OZPS za rok 2017, ROPS w Białymstoku

4. ZASOBY INSTYTUCJONALNE I KADROWE POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Zgodnie z definicją zawartą w art. 6 pkt 5 Ustawy do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza się: regionalne ośrodki polityki społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, domy pomocy społecznej, placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, ośrodki wsparcia i ośrodki interwencji kryzysowej.

4.1. JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE POMOCY SPOŁECZNEJ (JOPS)

Na szczeblu województwa istnieją dwie odrębne struktury organizacyjne – administracji rządowej i samorządowej. Zadania rządowe w zakresie pomocy społecznej na szczeblu województwa realizuje wojewoda przez wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich. Natomiast zadania samorządowe wykonuje marszałek województwa przy pomocy regionalnego ośrodka polityki społecznej – jednostki organizacyjnej powołanej do realizacji wojewódzkich zadań pomocy społecznej. Przez zasoby instytucji pomocy społecznej należy rozumieć materialne i osobowe środki służące do realizacji celów instytucji, przy czym trzeba brać pod uwagę zarówno zasoby ludzkie, czyli personel instytucji, jak i instrumenty działania, do których zalicza się tradycyjnie: pracę socjalną, zasiłki finansowe oraz usługi. W województwie podlaskim funkcjonuje 118 ośrodków pomocy społecznej oraz 14 powiatowych centrów pomocy rodzinie. Liczba powiatowych centrów pomocy rodzinie i ośrodków pomocy społecznej oraz zasady ich funkcjonowania jest niezmienna od lat i odpowiada podziałowi terytorialnemu województwa podlaskiego. Zadania gminy w zakresie pomocy społecznej określa art. 17 i art. 18 Ustawy, natomiast powiatu art. 19 i art. 20 Ustawy. Na podstawie OZPS za rok 2017 oraz „Analizy stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok” zebrano informacje na temat zasobów

instytucjonalnych pomocy i wsparcia w województwie podlaskim. Diagnoza zasobów instytucjonalnych województwa podlaskiego wykazała wzrost zarówno liczby placówek świadczących pomoc instytucjonalną mieszkańcom naszego województwa, jak również liczby dostępnych w nich miejsc. Wciąż jednak jest duże zapotrzebowanie na miejsca, m.in.: w ośrodkach wsparcia, dziennych domach pomocy, środowiskowych domach samopomocy, mieszkaniach chronionych, socjalnych czy komunalnych oraz domach pomocy społecznej. Ze sprawozdawczości jednostek gminnych i powiatowych wynika, że na terenie województwa w roku 2017 funkcjonowały łącznie 303 placówki szeroko rozumianej pomocy społecznej dysponujące 8.477 miejscami.

Tabela 4. Wybrane instytucje pomocy społecznej funkcjonujące w województwie podlaskim w 2017 roku

	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających	Liczba osób umieszczonych	Kadra placówek według stanu na 31.12.2017r.	Roczny koszt prowadzenia i utrzymania placówki w zł
Ośrodki wsparcia	85	2 736	8 246	x	686	35 485 513
w tym środowiskowe domy samopomocy	22	834	928	250	253	13 459 955
Dzienne Domy Pomocy	5	385	797	x	61	3 985 550
Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	13	484	1 660	x	66	2 168 915
Kluby samopomocy	13	165	298	x	20	408 226
Domy Pomocy Społecznej	21	2 529	2 794	368	1 843	97 046 953
Mieszkania chronione	19	62	46	25	0	291 589
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	5	41	1 932	x	34	1 598 002
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	18	x	4 042	x	78	2 482 880
Placówki wsparcia dziennego	59	1 606	1 514	x	135	5 697 256
Placówki opiekuńczo –wychowawcze	26	469	469	x	306	20 384 032
w tym placówki typu rodzinnego	5	37	35	x	19	1 368 947
Centra Integracji Społecznej	8	x	251	x	47	3 444 634
Kluby Integracji Społecznej	2	x	70	x	7	746 229
Warsztaty Terapii Zajęciowej	25	x	898	x	322	14 883 692
Zakład Aktywności Zawodowej	4	x	124	x	58	5 131 678

Źródło: OZPS za 2017 rok, ROPS w Białymstoku

Domy pomocy społecznej (DPS)

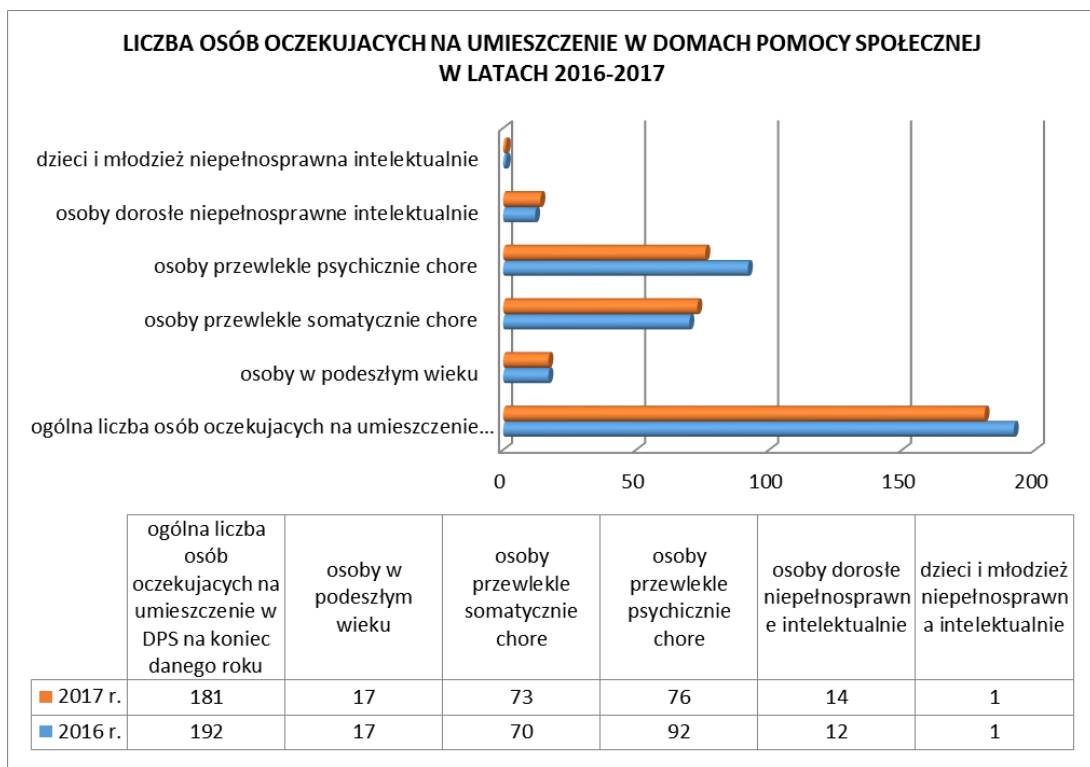
Dom pomocy społecznej świadczy osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności usługi: bytowe, opiekuńcze, wspomagające, edukacyjne w formach i zakresie wynikającym z indywidualnych potrzeb. Na terenie województwa podlaskiego w 2017 r. funkcjonowało 21 domów pomocy społecznej (DPS), (od 2018 roku 22 DPS-y – wg. wykazu z rejestru PUW).¹¹ Dom o zasięgu regionalnym – 1, a 20 o zasięgu powiatowym. 15 domów prowadzonych jest przez jednostki samorządu terytorialnego a 6 domów na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego – przez podmioty niepubliczne. W 2017 r. liczba oferowanych miejsc w domach pomocy społecznej wyniosła 2.331. Według stanu na 31.12.2017 r., w województwie podlaskim funkcjonowały następujące domy pomocy społecznej dla:

- a) osób w podeszłym wieku – 3 domy, 85 miejsc, (od 2018 r. 4 domy i odpowiednio 110 miejsc)

¹¹ <https://puw.bip.gov.pl/prowadzone-rejestry/rejestr-domow-pomocy-spolecznej.html>, 06.02.2019 r.

- b) osób przewlekle somatycznie chorych – 3 domy, 445 miejsc,
 - c) osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych – 5 domów na 456 miejsc,
 - d) osób przewlekle psychicznie chorych – 4 domy, (dodatkowo 2 Filie przy innych DPS-ach) 683 miejsc
 - e) osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 1 dom, (1 Filia przy DPS-sie) 288 miejsc,
 - f) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 4 domy, (1 Filia przy DPS-sie) 380 miejsc,
- Na koniec 2017 r. w ww. domach pomocy społecznej przebywało 2.313 mieszkańców, w tym w 2017 r. w domach pomocy społecznej zostało umieszczonych 279 osób. Według stanu na dzień 31 grudnia 2017 r., na umieszczenie w domach pomocy społecznej oczekiwało łącznie 181 osób.¹²

Wykres 6. Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej w latach 2016-2017

Źródło: „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok” PUW

Placówki zapewniające całodobową opiekę

Całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku na terenie województwa podlaskiego zapewnia 18 placówek. Na koniec 2017 r. placówki posiadały łącznie 752 miejsca tj. o 78 miejsc więcej niż w 2016 r., przebywało w nich 645 mieszkańców tj. o 67 mieszkańców więcej niż w roku 2016. Powstały 2 nowe placówki prowadzone na łączną liczbę 64 miejsc. Ponadto zwiększono liczbę miejsc w istniejących już placówkach o 14 miejsc. Koszt pobytu w placówkach zapewniających całodobową opiekę jest niższy w porównaniu z odpłatnością za pobyt w domach pomocy społecznej. Corocznie wzrasta zainteresowanie w przedmiocie tworzenia nowych placówek. Wzrasta liczba nowopowstających placówek oraz liczba miejsc w funkcjonujących dotąd placówkach.

Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS)

System środowiskowego wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie podlaskim od kilku lat intensywnie się rozwija. Na 118 gmin województwa, środowiskowe domy samopomocy

¹² „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok”, PUW w Białymstoku, str.39.

funkcjonują na terenie: miasta Białegostoku i miasta Suwałki – po 2, oraz po 1 ŚDS na terenie miasta Łomża oraz gminy: Augustów, Bielsk Podlaski, Ciechanowiec, Drohiczyn, Grajewo, Lipsk, Łapy, Mońki, Sokółka, Suwałki, Szepietowo, Tykocin. Na koniec 2017 r. już tylko na terenie dwóch powiatów: kolneńskiego i sejneńskiego nie było środowiskowych domów samopomocy. Na dzień 31 grudnia 2017 r. w województwie podlaskim funkcjonowały podobnie jak w 2016 r. 22 środowiskowe domy samopomocy, z tego 5 o zasięgu powiatowym i 17 o zasięgu gminnym. Środowiskowe domy samopomocy na koniec 2017 r. posiadały 834 miejsca, w tym 28 miejsc hostelowych, tj. o 13 miejsc więcej niż w roku ubiegłym. Liczba osób przebywających w ŚDS na koniec roku wynosiła 828 i wzrosła o 36 w porównaniu z rokiem 2016. Na dzień 31 grudnia 2017 r. na umieszczenie w środowiskowych domach samopomocy oczekiwało 16 osób. W 2017 r. w ŚDS umieszczono 149 uczestników.

Dzienne domy pomocy

Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, wzrost udziału osób starszym w populacji, odejście od modelu rodziny wielopokoleniowej oraz niski status ekonomiczny seniorów, powodują wzrost zapotrzebowania na różnego rodzaju usługi w miejscu zamieszkania. Zgodnie z danymi OZPS, w zasobach gmin województwa podlaskiego znajduje się około 130 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. Ich liczba wzrasta i ta tendencja z pewnością utrzyma się również w roku 2018. Jedną z form udzielenia pomocy w czynnościach dnia codziennego oraz usług wspomagających, dostosowanych do potrzeb seniorów są funkcjonujące na terenie województwa podlaskiego 4 Dzielne Domy „Senior +” oraz 7 Klubów „Senior +”, utworzone w ramach Programu rządowego „Senior+”. Celem strategicznym Programu jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym seniorów poprzez rozbudowę infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym oraz zwiększenie miejsc w placówkach „Senior+” przy dofinansowaniu działań jednostek samorządu w rozwoju na ich terenie sieci Dzielnych Domów „Senior +” i Klubów „Senior+”. Program polega na wsparciu tworzenia placówek typu „Senior+” przez jednostki samorządu, których strategię rozwoju pomocy społecznej uwzględniają rozwój infrastruktury dla osób starszych lub w których brak jest innej infrastruktury pomocy społecznej tego typu. W funkcjonujących w 2017 r. Dzielnych Domach „Senior +” dostępnych było łącznie 125 miejsc dla osób nieaktywnych zawodowo w wieku 60+.

Rodzinny dom pomocy

W przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osoba wymagająca z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób może korzystać z usług opiekuńczych i bytowych w formie rodzinnego domu pomocy. Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. Wsparcie w tej formie jest organizowane na terenie 2 gmin tj. gminy Zbójna (liczba jednostek – 2, liczba miejsc – 16, liczba osób korzystających w 2017 r. - 7) oraz w mieście Łomża (liczba jednostek – 4, liczba miejsc – 30, liczba osób korzystających w 2017 r. – 21).

Placówki udzielające tymczasowego schronienia i ośrodki wsparcia doraźnego dla bezdomnych

Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, obowiązek udzielania schronienia, zapewnienia posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym należy do zadań własnych gmin. Udzielanie schronienia następuje poprzez przyznanie tymczasowego miejsca w noclegowni, schronisku dla osób bezdomnych lub ogrzewalni. Polski system pomocy społecznej rozróżnia dwa rodzaje placówek, których głównym działaniem jest udzielanie wsparcia osobom bezdomnym, są to: placówki noclegowe oraz placówki wsparcia doraźnego. Zadaniem pierwszej jest

zapewnienie schronienia osobom bezdomnym, świadcząc tymczasową pomoc w postaci miejsca noclegowego. Celem drugich jest świadczenie różnorodnych, doraźnych usług dla bezdomnych, w tym np. przekazywanie żywności lub odzieży, udzielanie pomocy medycznej. W 2017 r. w województwie podlaskim prowadzono 13 placówek udzielających tymczasowego schronienia dysponującymi 554 miejscami oraz 35 ośrodków wsparcia doraźnego dla bezdomnych, oferujących pomoc w postaci: wydawania posiłków, odzieży, możliwości kąpieli, wyprania odzieży, wsparcia terapeutycznego, doradztwa zawodowego czy porad prawnych.

Placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego i ośrodki interwencji kryzysowej

Jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej są również placówki specjalistycznego poradnictwa. Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną. Zgodnie z rejestrem jednostek specjalistycznego poradnictwa prowadzonym przez Wojewodę Podlaskiego¹³, na terenie województwa podlaskiego w 2017 roku funkcjonowało 49 różnych jednostek specjalistycznego poradnictwa. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy. Matki z małoletnimi dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Do tych domów mogą być również przyjmowani ojcowie z małoletnimi dziećmi albo inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowych należy do zadań własnych powiatu. W województwie podlaskim, zgodnie ze sprawozdaniem MPIPS 03 za 2017 r. podobnie jak w roku poprzednim, 5 jednostek samorządowych prowadziło tę formę wsparcia tj. Miasto Białystok, Miasto Łomża, Miasto Suwałki oraz powiaty moniecki i suwalski.

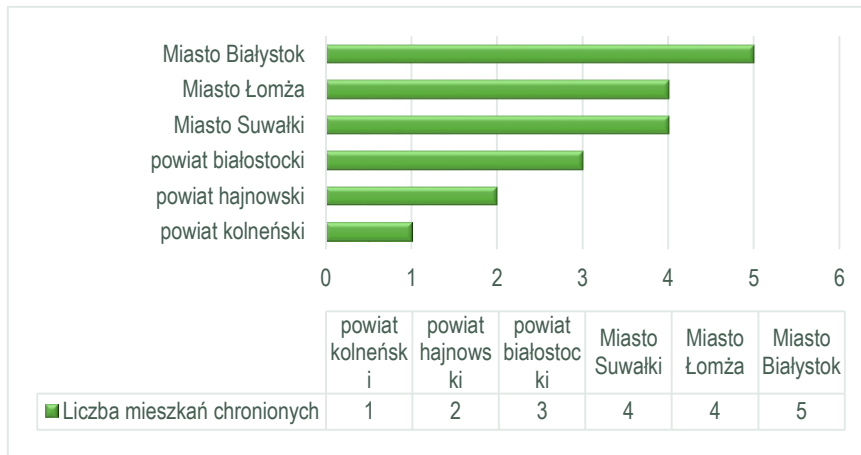
Mieszkania chronione

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby, które ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki (w szczególności osoby: z zaburzeniami psychicznymi, opuszczające pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcy, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą), do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. Mieszkania chronione są alternatywą

¹³ <https://puw.bip.gov.pl/prowadzone-rejestry/rejestr-jednostek-specjalistycznego-poradnictwa-w-woj-podlaskim.html>, 20.02.2019 r.

dla instytucjonalnych form pomocy i w województwie podlaskim są prowadzone przez powiaty. Liczba mieszkań chronionych oraz liczba miejsc w mieszkaniach chronionych w województwie podlaskim w 2017 r. nie uległa zwiększeniu i wynosiła 19 mieszkań chronionych (na 62 miejsc), podobnie do roku 2016. Wszystkie mieszkania chronione przeznaczone są głównie dla wychowanków pieczy zastępczej poza jednym, przeznaczonym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, prowadzonym przez Miasto Łomżę. Mieszkania chronione w województwie podlaskim, tak jak w roku poprzednim prowadzone są przez powiaty kolneński, hajnowski, białostocki i 3 miasta grodzkie Białystok, Suwałki i Łomżę.

Wykres 7. Liczba mieszkań chronionych w 2017 roku

Źródło: „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2017 rok”, PUW Białystok

Ośrodki dla cudzoziemców

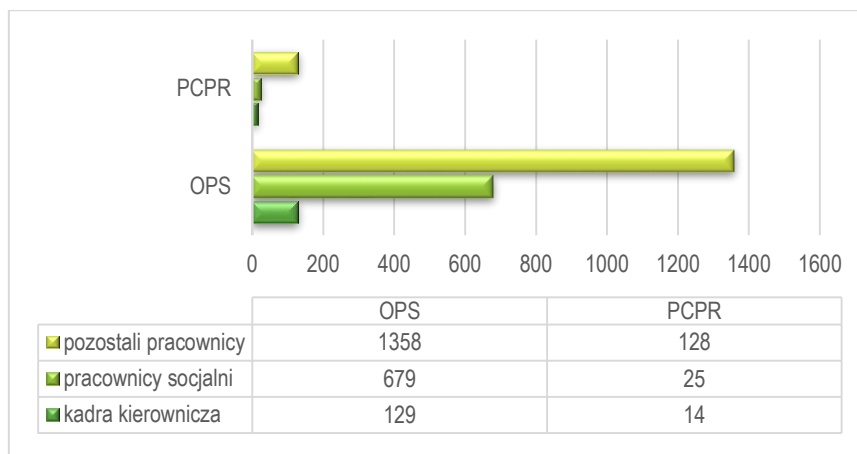
Na terenie województwa działalność prowadzą również 2 ośrodki dla cudzoziemców. Znajdują się one w zasobach instytucjonalnych miasta Białystok oraz powiatu zambrowskiego. Liczba ośrodków dla cudzoziemców nie zmienia się w przestrzeni lat.

4.2. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ

Z danych zawartych w OZPS za 2017 rok wynika, że według stanu na dzień 31 grudnia 2017 r. w jednostkach pomocy społecznej tj. ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie na terenie województwa podlaskiego zatrudnionych było łącznie 2.335 osób. Oznacza to, że liczba pracowników pomocy społecznej wzrosła w tych instytucjach w porównaniu do roku poprzedniego o 107 osób. Prognozy wskazują, iż w roku 2018 liczba ta wzrośnie o kolejne 20 osób i tendencja będzie wzrostowa w kolejnych latach. Z zebranych informacji wynika, iż w 118 OPS w województwie podlaskim zatrudnionych jest ogółem 2.168 pracowników. W strukturach jednostek gminnych dyrektorzy placówek pomocy społecznej stanowią 6% ogółu zatrudnionych, zaś pracownicy socjalni 31%. Prawie 63% to „pozostali pracownicy”. Zgodnie z MPiPS – 03 za 2017 rok w jednostkach pomocy społecznej (OPS, PCPR) na terenie woj. podlaskiego zatrudnionych było 704 pracowników socjalnych, tj. mniej o 4 pracowników niż w 2016 r. – 708. OPS w 2017 r. zatrudniały ogółem 679 pracowników socjalnych (w 2016 r. – 683), z których w 2017 roku 30% pracowników socjalnych ukończyło specjalizację I stopnia w zawodzie (206 osób), 10 % specjalizację II stopnia (70 osób), a 9 % specjalizację z organizacji pomocy społecznej (69 osób). W porównaniu do poprzedniego roku ogólna liczba pracowników socjalnych z wykształceniem wyższym zatrudnionych w gminnych i powiatowych jednostkach pomocy społecznej wzrosła z 66% na 69. PCPR w 2017 r. zatrudniały ogółem

25 pracowników socjalnych (w 2016 r. – 25). Jeden z nich zatrudniony był w ramach EFS. 92% pracowników socjalnych zatrudnionych w PCPR legitymuje się wykształceniem wyższym, pozostali posiadają wykształcenie średnie. Ponadto 3 pracowników ukończyło specjalizację 1-ego stopnia w zawodzie pracownika socjalnego, 3 specjalizację 2-go stopnia w zawodzie pracownika socjalnego oraz 9 zatrudnionych specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Wykres 8. Kadra OPS i PCPR zatrudniona w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego w 2017 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPIPS-03 za 2017 rok

Część ośrodków pomocy społecznej nadal nie spełnia norm określonych w art. 110 ust. 11 i 12 Ustawy, gdzie liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodku pomocy społecznej wynosi jeden pracownik socjalny na 2.000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, nie mniej jednak niż 3 pracowników. Z danych zawartych w OZPS za 2017 r. wynika, że w województwie podlaskim na 118 ośrodków ww. wymogów, nie spełniało 31 gmin (w 2016 – 35). W 2017 r. gminy z największym obciążeniem pracowników socjalnych to: Szypliszki (1 pracownik socjalny na 3.929 mieszkańców), Czyżew (2 pracowników socjalnych na 6.432 mieszkańców), Dobrzyniewo Duże (3 pracowników socjalnych na 9.064 mieszkańców), Choroszcz (5 pracowników socjalnych na 14.916 mieszkańców), Przerośl (1 pracownik socjalny na 2.969 mieszkańców) i Perlejewo (1 pracownik socjalny na 2.864 mieszkańców). W roku 2017 w OPS i PCPR w ramach zatrudnienia subsydiowanego zatrudniano 120 osób, dodatkowo 97 stażystów i 144 wolontariuszy. Liczba wolontariuszy w roku 2017 w stosunku do roku 2016 była wyższa o 15 osób, natomiast liczba stażystów zmalała o 1 osobę. W 2017 roku w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego funkcjonowały 22 Zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej, składające się z 242 osób, z czego 82% stanowili pracownicy socjalni, zaś 12% inni specjaliści.

Pomoc społeczna powinna w miarę możliwości doprowadzić do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy. Najtrudniejszym zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie powstawaniu wykluczenia osób i rodzin. Wymaga to profesjonalizmu pracowników socjalnych oraz współdziałania instytucji pomocy społecznej z innymi podmiotami.

5. REKOMENDACJE

Na podstawie wniosków i rekomendacji zawartych w „Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017” przygotowanej przez ROPS w Białymstoku oraz w „Analizie stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za rok 2017” przygotowanej przez PUW w Białymstoku rekomenduje się realizację i kontynuowanie następujących działań w obszarze pomocy społecznej:

1. Kształtowanie pozytywnego wizerunku pracowników socjalnych w społeczeństwie.
2. Zwiększenie zaangażowania kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej w korzystaniu z dostępnych środków zewnętrznych na wprowadzenie rozdzielnie pracy socjalnej i usług od działań administracyjnych – stosowanie tzw. „dobrych praktyk”.
3. Dalsza profesjonalizacja kadry pomocy społecznej poprzez tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych (szkolenia, warsztaty, specjalizacja zawodowa z zakresu pracy socjalnej I i II stopnia).
4. W dalszym ciągu należy organizować szkolenia, warsztaty, konferencje, wizyty studyjne podnoszące kwalifikacje dla kadr pomocy i integracji społecznej.
5. Dostosowanie liczby zatrudnionych pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności w celu efektywnej pracy socjalnej zgodnie z ustawą o pomocy społecznej.
6. Prowadzenie badań i analiz obszarów problemowych dotychczas niezdiagnozowanych, celem dostosowania udzielanej pomocy społecznej do faktycznych potrzeb, w tym tworzenia i realizacji programów gminnych i powiatowych.
7. Aktywizacja i rozwój usług na rzecz rodzin, szczególnie tych które są niewydolne wychowawczo. Działania aktywizacyjne powinny być dostosowane do potrzeb rodzin podlaskich.
8. W związku ze starzeniem się społeczeństwa rekomenduje się inicjowanie oraz dalszą realizację działań opiekuńczych, specjalistycznych oraz aktywizujących na rzecz osób starszych w województwie podlaskim.
9. Doskonalenie form wsparcia umożliwiającego usamodzielnienie i odzyskanie przez beneficjentów niezależności ekonomicznej przy zastosowaniu narzędzi pracy socjalnej w postaci projektu socjalnego, kontraktu socjalnego, indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności i innych programów, w tym osłonowych; realizacja usług socjalnych (poradnictwo socjale, praca socjalna, kontrakt socjalny) dostosowanych po potrzeb podlaskich rodzin.
10. Wspieranie i rozwijanie doradztwa i poradnictwa specjalistycznego niezbędnego do przewycięzania trudności i radzenia w występujących sytuacjach kryzysowych, dostosowanego do potrzeb mieszkańców województwa podlaskiego.
11. Popularyzowanie i intensyfikacja form aktywnej integracji społecznej i zawodowej oraz umożliwienie dostępu do nich osobom i rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym przy pomocy zewnętrznych środków finansowych oraz programów i konkursów finansowanych z budżetu państwa.
12. Aktywizowanie środowiska lokalnego poprzez organizację np. festynów i pikników rodzinnych, należy wciąż aktywizować rodziny podlaskie w ramach Podlaskich Dni Rodziny.
13. Promowanie wykorzystania wolontariatu do niesienia pomocy społecznej.
14. Należy wspomagać rozwój lokalnych inicjatyw.
15. Należy podejmować działania ograniczające skalę zjawiska wykluczenia społecznego w województwie podlaskim.

16. Wciąż należy realizować indywidualne programy wychodzenia z bezdomności oraz indywidualne programy zatrudnienia socjalnego.
17. Poszerzanie współpracy instytucji z organizacjami pozarządowymi, w szczególności w zakresie świadczenia pomocy o charakterze niepieniężnym, tj. usług opiekuńczych, rozwijanie środowiskowych form wsparcia, zapewnienia schronienia i innych form pomocy osobom bezdomnym, pomocy osobom chorym i niepełnosprawnym, a także wspieranie rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi oraz aktywizacja osób wykluczonych społecznie.
18. Tworzenie nowych mieszkań chronionych.
19. Rozwijanie sieci wsparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym wsparcia i propagowania inicjatyw społecznych oraz pomocy w formie usług opiekuńczych dla osób przewlekle chorych oraz z zaburzeniami psychicznymi, rozwój placówek wsparcia dziennego (ŚDS) dla tych osób oraz tworzenie nowych mieszkań chronionych jako niezinstytucjonalizowanych form wsparcia w szczególności dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
20. Budowanie systemu wsparcia osobom niepełnosprawnym, samotnym, starszym w zaspokojeniu potrzeb bytowych, zdrowotnych i społecznych, m.in. poprzez tworzenie klubów integracji społecznej, klubów seniora, centrów integracji społecznej itp. w ich miejscu zamieszkania oraz aktywizowanie środowiska lokalnego do zaangażowania w pomoc tym osobom.
21. Zlecenie realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym.

III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Wybrane cele i kierunki działań prezentowane w Programie zostały skonstruowane w oparciu o następujące **obszary strategiczne** Strategii:

- Obszar strategiczny II – Wypełnianie funkcji rodzin (rodziny z osobami zależnymi, bezpieczeństwo),
- Obszar strategiczny V – Efektywna pomoc społeczna,
- Obszar strategiczny VI – Kapitał społeczny.

Podczas spotkań roboczych i konsultacji z Zespołem ds. aktualizacji i monitoringu „Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020”, dokonano ich weryfikacji oraz uzupełnienia w oparciu o diagnozę obszaru pomocy społecznej przygotowaną na potrzeby aktualizacji Programu oraz wnioski i rekomendacje zawarte w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017 oraz w raporcie „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za rok 2017”. Pozwoliło to na zredagowanie głównego celu strategicznego, celów operacyjnych oraz kierunków działań przypisanych do poszczególnych celów operacyjnych.

1. CELE, KIERUNKI DZIAŁAŃ I WSKAŹNIKI PROGRAMU

CEL STRATEGICZNY:

EFEKTYWNY I SKUTECZNY SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ

Cel operacyjny 1.

Ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego i ubóstwa osób i rodzin

DZIAŁANIA:

- 1.1. Inspirowanie i wdrażanie nowych programów i inicjatyw w zakresie aktywizacji, integracji oraz reintegracji osób i rodzin zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- 1.2. Wspieranie i podejmowanie lokalnych działań na rzecz osób i rodzin ograniczających skalę zjawiska wykluczenia społecznego i ubóstwa.
- 1.3. Zwiększenie dostępu do poradnictwa specjalistycznego, usług specjalistycznych, środowiskowych i instytucjonalnych form wsparcia oraz różnych form pomocy rzeczowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 1.4. Promowanie i wdrażanie różnych form i metod pracy socjalnej.
- 1.5. Promowanie i wspieranie działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe na rzecz osób bezdomnych.
- 1.6. Promowanie „dobrych praktyk” i rozwiązań środowiskowych na rzecz aktywności i usamodzielniania osób i rodzin zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- 1.7. Wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej oraz wspieranie działań podmiotów działających na rzecz osób zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- 1.8. Aktywizowanie osób i rodzin zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- 1.9. Identyfikacja, diagnozowanie, badanie i monitorowanie natężenia wybranych problemów społecznych w regionie.

Wskaźniki *	Źródło weryfikacji wskaźnika
Liczba rodzin/osób objętych pracą socjalną	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba rodzin/osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba badań monitorujących natężenie wybranych problemów społecznych	Sprawozdawczość własna ROPS
Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba osób bezdomnych objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności/ indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego.	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Liczba osób/rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba osób objętych programem wieloletnim „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba placówek udzielających wsparcia osobom bezdomnym.	Rejestr placówek prowadzony przez Podlaski Urząd Wojewódzki*

* Wskaźnik aktualnie jest dostępny w OZPS lub innym prowadzonym rejestrze bądź sprawozdawczości. Jeśli w konsekwencji zmian ustawowych lub innych, dany wskaźnik nie będzie możliwy do weryfikacji, ROPS w Białymstoku proponuje nowe wskaźniki aktualnie dostępne w OZPS lub innych rejestrach, które pozwolą ocenić stopień realizacji celów operacyjnych Programu.

Cel operacyjny 2.

Rozwój aktywnych form pomocy społecznej oraz działań na rzecz integracji osób i rodzin

DZIAŁANIA:

- 2.1. Aktywizowanie środowiska lokalnego w zakresie inicjowania i promowania wspólnotowych i samopomocowych form wspierania rodziny w ramach Podlaskich Dni Rodziny.
- 2.2. Podejmowanie działań aktywizujących, integrujących, wspierających, edukacyjnych, profilaktycznych skierowanych do rodzin, w szczególności zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- 2.3. Wspieranie i realizowanie programów i działań na rzecz wsparcia dziecka i rodziny w środowisku lokalnym.
- 2.4. Rozwój sieci specjalistycznego poradnictwa i wsparcia środowiskowego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych.
- 2.5. Inicjowanie, realizacja i wspieranie działań opiekuńczych, specjalistycznych oraz aktywizujących na rzecz osób i rodzin, w szczególności osób starszych.
- 2.6. Inspirowanie, wdrażanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie aktywizacji i integracji w środowiskach lokalnych, gminach i powiatach.
- 2.7. Promowanie i wspieranie lokalnych samorządów, instytucji i podmiotów w pozyskiwaniu środków finansowych na rzecz rozwoju usług społecznych, środowiskowych oraz aktywnej integracji.
- 2.8. Wspieranie rozwoju partnerskiej współpracy na rzecz integracji osób i rodzin.

Wskaźnik *	Źródło weryfikacji wskaźnika
Liczba placówek środowiskowego wsparcia, w tym środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów seniora, klubów seniora.	Rejestr placówek prowadzony przez Podlaski Urząd Wojewódzki
Liczba działań realizowanych w ramach Podlaskich Dni Rodziny	Sprawozdawczość własna ROPS
Liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa	Rejestr placówek prowadzony przez Podlaski Urząd Wojewódzki*
Liczba projektów współfinansowanych z EFS realizowanych przez jednostki pomocy społecznej	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*

* Wskaźnik aktualnie jest dostępny w OZPS lub innym prowadzonym rejestrze bądź sprawozdawczości. Jeśli w konsekwencji zmian ustawowych lub innych, dany wskaźnik nie będzie możliwy do weryfikacji, ROPS w Białymstoku zaproponuje nowe wskaźniki aktualnie dostępne w OZPS lub innych rejestrach, które pozwolą ocenić stopień realizacji celów operacyjnych Programu.

Cel operacyjny 3.

Wzmocnienie rozwoju zasobów pomocy społecznej

DZIAŁANIA:

- 3.1. Promowanie działań i pozytywnego wizerunku instytucji pomocy społecznej i pracowników socjalnych, ich zadań i kompetencji w obszarze pomocy społecznej.
- 3.2. Promowanie „dobrych praktyk” i nowych rozwiązań w zakresie środowiskowej pracy socjalnej.
- 3.3. Wspieranie i inicjowanie regionalnych form współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i wymiany doświadczeń w zakresie identyfikacji i rozwiązywania problemów społecznych.
- 3.4. Współpraca ze szkołami, uczelniami i innymi instytucjami w zakresie doskonalenia kompetencji zawodowych kadry pomocy społecznej.
- 3.5. Organizowanie i wspieranie szkoleń, warsztatów, seminariów, konferencji, wizyt studyjnych dla kadr pomocy społecznej, w tym kadr organizacji pozarządowych.
- 3.6. Profesjonalizacja kadry pomocy społecznej, w tym kadry organizacji pozarządowych, poprzez tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych (szkolenia, warsztaty, specjalizacja zawodowa z zakresu pracy socjalnej I i II stopnia).
- 3.7. Organizacja superwizji pracy socjalnej oraz pomocy specjalistycznej dla kadr pomocy społecznej, w tym kadr organizacji pozarządowych.

Wskaźnik *	Źródło weryfikacji wskaźnika
Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba pracowników socjalnych posiadających specjalizacje 1 – ego stopnia i liczba pracowników socjalnych posiadających specjalizacje 2-ego stopnia	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba pracowników kadr jednostek pomocy społecznej, w tym kadr organizacji pozarządowych, która wzięła udział w	Sprawozdawczość własna ROPS

szkoleniach, warsztatach, konferencjach i seminariach organizowanych przez ROPS w Białymstoku (obszar pomocy społecznej)	
Liczba Zespołów pracy socjalnej i integracji społecznej w jednostkach pomocy społecznej	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba szkoleń, warsztatów, seminariów, konferencji, wizyt studyjnych dla kadr pomocy społecznej, w tym kadr organizacji pozarządowych.	Sprawozdawczość własna ROPS

* Wskaźnik aktualnie jest dostępny w OZPS lub innym prowadzonym rejestrze bądź sprawozdawczości. Jeśli w konsekwencji zmian ustawowych lub innych, dany wskaźnik nie będzie możliwy do weryfikacji, ROPS w Białymstoku zaproponuje nowe wskaźniki aktualnie dostępne w OZPS lub innych rejestrach, które pozwolą ocenić stopień realizacji celów operacyjnych Programu.

Cel operacyjny 4.

Wsparcie działań organizacji pozarządowych i inicjatyw lokalnych

DZIAŁANIA:

- 4.1. Współpraca z organizacjami pozarządowymi i wspieranie innowacyjnych projektów z zakresu polityki i pomocy społecznej.
- 4.2. Promowanie „dobrych praktyk” i modelowych działań organizacji pozarządowych.
- 4.3. Promowanie i wspieranie rozwoju wolontariatu oraz wzmacnianie postaw prospołecznych sprzyjających rozwojowi wolontariatu, aktywności i solidarności obywatelskiej.
- 4.4. Wspieranie inicjatyw lokalnych, w szczególności skierowanych do osób i rodzin zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Wskaźnik	Źródło weryfikacji wskaźnika
Liczba wolontariuszy w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej*
Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania w obszarze pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Sprawozdawczość własna ROPS, Raporty przygotowywane przez UMWP*
Liczba zadań publicznych realizowanych w obszarze pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Sprawozdawczość własna ROPS

* Wskaźnik aktualnie jest dostępny w OZPS lub innym prowadzonym rejestrze bądź sprawozdawczości. Jeśli w konsekwencji zmian ustawowych lub innych, dany wskaźnik nie będzie możliwy do weryfikacji, ROPS w Białymstoku zaproponuje nowe wskaźniki aktualnie dostępne w OZPS lub innych rejestrach, które pozwolą ocenić stopień realizacji celów operacyjnych Programu.

2. WDRAŻANIE I UPOWSZECHNIANIE PROGRAMU

Wdrażanie Programu będzie miało charakter ciągły i otwarty. Dlatego nie narzuca się działań na poszczególne lata jego obowiązywania. Harmonogram realizacji zadań objętych Programem będzie opracowywany na każdy kolejny rok obowiązywania Programu, ze względu na sposób finansowania zadań realizowanych przez samorząd województwa, uzależniony od wysokości środków finansowych w każdym roku budżetowym. Działania związane z informacją i upowszechnieniem Programu należą do kompetencji ROPS w Białymstoku i będą podejmowane we współpracy z instytucjami pomocy społecznej szczebla powiatowego, gminnego, a także z organizacjami pozarządowymi.

3. REALIZATORZY PROGRAMU

Warunkiem efektywności działań zawartych w Programie jest rzetelna realizacja zadań przypisanych ustawowo poszczególnym jednostkom pomocy społecznej oraz skoordynowana współpraca wszystkich wymienionych realizatorów i partnerów Programu: samorządu województwa i jego jednostek organizacyjnych, samorządów powiatowych i gminnych oraz ich jednostek organizacyjnych, w tym: ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodziny, administracji rządowej, Policji, Kuratorium Oświaty w Białymstoku, placówek, instytucji i innych podmiotów kulturalnych, oświatowych, zdrowotnych i szkoleniowych, organizacji pozarządowych, instytucji i organizacji kościelnych, w tym innych związków wyznaniowych, wolontariuszy oraz grup samopomocowych.

4. FINANSOWANIE PROGRAMU

Podstawowymi źródłami finansowania Programu będą:

- ✓ budżet państwa,
- ✓ środki finansowe samorządu województwa, powiatów i gmin,
- ✓ środki unijne,
- ✓ środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Zakres i realizacja zadań ujętych w Programie będzie zależna od wielkości posiadanych środków finansowych przewidzianych w budżetach samorządów. Finansowanie zadań realizowanych przez Samorząd Województwa Podlaskiego objętych Programem uwarunkowane będzie wysokością środków finansowych przewidzianych w każdym roku budżetowym.

5. MONITORING PROGRAMU

Monitoring Programu opierać się będzie na ocenie poziomu realizacji celów operacyjnych określonych w Programie na podstawie informacji sprawozdawczych i dostępnych danych statystycznych. Podstawowymi źródłami informacji w procesie monitorowania Programu będą następujące elementy:

- wskaźniki określone dla poszczególnych celów operacyjnych, pozwalające zmierzyć poziom zaawansowania realizacji celów operacyjnych oraz kierunek zmian wynikających bezpośrednio lub pośrednio z działań podejmowanych w ramach Programu (przy doborze wskaźników kierowano się dostępnością źródła danych do monitorowania);
- dane statystyczne i dostępne rejestry (w Banku Danych Lokalnych, w bazach GUS oraz innych bazach statystycznych w obszarze pomocy społecznej, rejestry MPRIPS oraz PUW w Białymstoku);
- informacje sprawozdawcze/dokumentacja sprawozdawcza, będąca opisowym podsumowaniem konkretnych działań służących realizacji celów operacyjnych.

W celu dokonania oceny wdrażanego Programu prowadzony będzie co 2 lata monitoring określonych w Rozdziale III wskaźników. Przyjęto zasadę ograniczonej liczby wskaźników monitorowania Programu dla każdego z celów operacyjnych. Wskaźnikami bazowymi będą dane pozyskane na podstawie wyników monitoringu za rok 2019. Monitoring będzie pokazywał wartość wskaźnika w danym roku oraz dynamikę zmian w stosunku do roku bazowego. Docelowa wartość wskaźnika zostanie wyliczona w roku, do którego założono realizację Programu. Sformułowanie wniosków co do osiągniętych rezultatów umożliwi dokonanie niezbędnych modyfikacji w odniesieniu do planowania przyszłych kierunków działań w obszarze pomocy społecznej, jak i sposobów dążenia do przyjętych celów.

SPIS MAPEK

Mapa 1. Liczba osób bezdomnych w nocy z 8 na 9 lutego 2017 r. w województwie podlaskim z podziałem na powiaty ...str.	8
Mapka 2. Liczba rodzin z terenu województwa podlaskiego objętych pracą socjalną w 2017 roku	str. 15
Mapka 3. Liczba zawartych kontraktów socjalnych na terenie województwa podlaskiego w roku 2017	str. 15

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba osób bezrobotnych w latach 2015-2017 na terenie województwa podlaskiego.....	str.7
Wykres 2. Liczba rodzin, które w latach 2016 - 2017 najczęściej korzystały ze świadczeń pomocy społecznej	str. 10
Wykres 3. Liczba osób, które w latach 2015-2017 skorzystały z pomocy ośrodków pomocy społecznej w postaci świadczeń pieniężnych	str. 11
Wykres 4. Liczba osób i rodzin, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy w latach 2015-2017	str. 16
Wykres 5. Aktywność projektowo-konkursowa w województwie podlaskim w latach 2015-2017	str. 18
Wykres 6. Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej w latach 2016-2017	str. 20
Wykres 7. Liczba mieszkań chronionych w 2017 roku	str. 23
Wykres 8. Kadra OPS i PCPR zatrudniona w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego w 2017 roku	str. 24

SPIS TABEL

Tabela 1. Liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim i w Polsce korzystająca z różnych form wsparcia przewidzianych w ustawie o pomocy społecznej	str. 9
Tabela 2. Liczba świadczeń pieniężnych oraz wydatkowane kwoty na poszczególne rodzaje zasiłków udzielonych w województwie podlaskim przez ośrodki pomocy społecznej w latach 2015-2017	str. 12
Tabela 3. Świadczenia niepieniężne udzielone przez OPS w województwie podlaskim w latach 2015-2017	str. 13
Tabela 4. Wybrane instytucje pomocy społecznej funkcjonujące w województwie podlaskim w 2017 roku	str. 19